

Гірік Сергій Іванович,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2535-3924>,

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник,

відділ соціогуманітарних, природничих і технічних наук,

Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво»,

Київ, Україна

e-mail: sergiusz.1985@gmail.com

Черноіваненко Віталій Віталійович,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9121-9953>,

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник,

відділ фонду юдаїки,

Інститут рукопису,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна

e-mail: chernoiivanenko@nbuv.gov.ua

**Бібліографічна база «Єврейські студії в незалежній Україні»:
концепція, джерельна база й перспективи**

Автори розглядають джерельну основу і практичні виклики створення бібліографічної бази «Єврейські студії в незалежній Україні» (<https://bibliography.ua.js.org.ua>) – першого комплексного довідкового ресурсу, присвяченого єврейським студіям в незалежній Україні за період 1991–2026 років; аналізують еволюцію юдаїки, обґрунтовують необхідність виходу за межі класичного академічного канону шляхом залучення різних типів публікацій, а також презентують структуру метаданих для оптимізації дослідницького пошуку.

Ключові слова: єврейські студії, юдаїка, Україна, бібліографічна база, цифрові ресурси, Digital Humanities, Українська асоціація юдаїки, ЮНЕСКО.

Розпад СРСР 1991 року уможливив вільне повернення до тем, дослідження яких впродовж кількох десятиліть перебувало під жорстким ідеологічним тиском. Одним із найяскравіших прикладів такого поступу є єврейські студії. За 35 років (1991–2026) українські історики, мово- і літературознавці тощо створили тисячі праць у цій галузі.

Інтенсивне зростання кількості публікацій як у Києві, так і в регіонах, зумовило гостру інформаційну розпорошеність цього доробку. Матеріали створювали в найрізноманітніших форматах – у фундаментальних монографіях і рукописах дисертацій, у фахових статтях і випадкових публікаціях у неспеціалізованих виданнях (зокрема в літературних альманахах), у тезах виступів на конференціях і статтях до каталогів виставок, буклетів тощо. Щоб подолати цю проблему, ГО «Українська асоціація юдаїки» в партнерстві з ЮНЕСКО за підтримки Європейського Союзу ініціювала створення бібліографічної бази «Єврейські студії в незалежній Україні». У фокусі цього довідкового ресурсу перебувають історія й культура українських євреїв і українсько-єврейські взаємини.

Створення бази спирається на глибокий аналіз попереднього бібліографічного досвіду. Хоча комплексних довідників із української юдаїки за період 1991–2026 років раніше не існувало, розробники ресурсу врахували напрацювання Книжкової палати України щодо періоду 1917–1941 років (двотомний довідник «Євреї в Україні», 1999–2000), а також інші друковані й електронні довідкові проєкти, зокрема на базу RAMBI, яку курує Національна бібліотека Ізраїлю. З огляду на специфіку розвитку й поступової інституціоналізації академічної юдаїки в Україні, на відміну від міжнародних аналогів, які зосереджуються виключно на академічних статтях, український

контекст вимагає ширшого підходу. Відродження єврейських студій в Україні відбувалося на межі між власне академічною наукою, просвітництвом і публічною дискусією, перші результати досліджень часто публікували в пресі єврейських громад, краєзнавчих збірниках тощо.

Перші академічні осередки юдаїки в незалежній Україні почали формуватися у Центральній науковій бібліотеці імені В. І. Вернадського АН УРСР (нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), де було створено сектор сходознавства, який згодом переріс у відділ фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ. У 1990-х роках тематичний спектр досліджень поступово охопив історію євреїв Галичини й Центрально-Східної Європи в цілому, проблематику Голокосту, ізраїлезнавство тощо. Важливу роль у цьому процесі відіграло становлення спеціалізованої періодики: від альманаху «Єгупець» і харківського журналу «Истоки» в 1990-х роках до більш спеціалізованих видань, як-от засновані у 2000-х роках журнали з історії Голокосту («Проблеми історії Голокосту: український вимір» і «Голокост і сучасність»), хозарознавчий «Хозарський альманах», зосереджений на дослідженні історії євреїв Лівобережжя збірник «Євреї Лівобережної України» та академічний міждисциплінарний щорічник «Judaica Ukrainica».

Саме тому під час наповнення нового довідкового ресурсу не можна було оминати увагою «нетрадиційні» матеріали, які зазвичай оминають стандартні бібліографії. База охоплює не лише класичні академічні монографії, фахові статті й дисертації, а й регіональну пресу, інтерв'ю з дослідниками, краєзнавчі розвідки і ерhemera (ясна річ, не всі, а лише ті, щодо яких вдалося зібрати й верифікувати інформацію). Це дозволяє подолати неминучу для подібних ініціатив «столицецентричність», зосередженість на академічних центрах кількох великих наукових центрів, як-от Київ, Львів, Одеса і Харків, і репрезентувати напрацювання інституцій із інших міст. Регіональні публікації, наприклад, статті в пресі громад, іноді містять єдині публічно доступні випадки фотофіксації

втрачених нерухомих пам'яток або записів усної історії. Окрему цінність становлять ephemera, зокрема виставкові каталоги й буклети. Це чи не єдині джерела, що фіксують юдейські ритуальні предмети, стародруки й твори декоративно-прикладного мистецтва, розсіяні по фондах музеїв або приватних колекціях. Крім того, база має на меті охопити науково-популярну есеїстику з таких журналів як «Критика», «І» чи «Антиквар», підручники, методичні розробки, супроводжені науковим апаратом переклади різножанрової літератури, а також сучасні цифрові й аудіовізуальні ресурси (відеолекції, віртуальні виставки тощо).

Технологічне й інформаційне наповнення ресурсу враховує специфіку кожного типу видання. Окрім стандартних бібліографічних полів (автор, назва, місто й видавництво, рік, кількість сторінок і ISBN) структура ресурсу містить спеціалізовані графи (тип видання, мова оригіналу для перекладів, відповідальна за випуск установа чи організація, наявність ілюстрацій, ім'я художника-дизайнера, наклад, анотація й ключові слова). Для періодичних і продовжуваних видань передбачено поля з назвою журналу або альманаху, діапазоном сторінок, назвою тематичного спецвипуску, ISSN тощо. Для дисертацій фіксується їхній тип (кандидатська, докторська, PhD), а для навчальних матеріалів – категорія посібника (підручник, посібник, методичний матеріал тощо). На особливу увагу заслуговує поле з зазначенням підтвердженого місця зберігання – за можливості запис містить інформацію про наявність конкретної позиції у фондах провідних бібліотек України. Це полегшує користувачам пошук примірника потрібного видання.

Підсумовуючи, констатуємо, що бібліографічна база «Єврейські студії в незалежній Україні» є першою масштабною спробою комплексної систематизації масиву знань із юдаїки, накопиченого в Україні за три з половиною десятиліття. Поєднуючи суворі академічні стандарти з відкритістю до джерел інших типів, цей ресурс не лише забезпечує ефективну навігацію в інформаційному просторі, а й

створює надійний фундамент для подальших міждисциплінарних досліджень, інтегруючи українську науку до міжнародного академічного дискурсу.

Публікацію підготовлено в рамках партнерського проекту з UNESCO Ukraine за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю ГО «Українська асоціація юдаїки» і не обов'язково відображає позицію ЮНЕСКО і Європейського Союзу.

Serhiy Hirik,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2535-3924>,

PhD (History),

Senior Research Fellow,

Department of Arts and Sciences,

State Research Institution “Encyclopedia Press”,

Kyiv, Ukraine

e-mail: sergiusz.1985@gmail.com

Vitaly Chernoiivanenko,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9121-9953>,

PhD (History),

Senior Research Fellow,

Judaica Department,

Institute of Manuscript,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

(Kyiv, Ukraine)

e-mail: chernoiivanenko@nbuv.gov.ua

Bibliographic Database “Jewish Studies in Independent Ukraine”:

Concept, Source Base, and Prospects

The authors examine the source base and practical challenges of creating the first comprehensive bibliographic resource dedicated to Jewish studies in independent

Ukraine for the period 1991–2026, the bibliographic database “Jewish Studies in Independent Ukraine” (<https://bibliography.uaajs.org.ua>); analyze the evolution of Jewish Studies, justify the necessity of expanding beyond the classical academic canon by incorporating various types of publications, and present a metadata structure to optimize research retrieval.

Key words: Jewish Studies, Ukraine, bibliographic database, digital resources, digital humanities, Ukrainian Association for Jewish studies, UNESCO.